

İbn Dihye el-Kelbî ve *el-Kasîdetü'd-Dâliyye fî medhi'n-Nebî* (SAW) adlı eseri**Nevzat ERKAN¹****Ahmet İhsan DÜNDAR²**

APA: Erkan, N.; Dündar, A. İ. (2019). İbn Dihye el-Kelbî ve *el-Kasîdetü'd-Dâliyye fî medhi'n-Nebî* (SAW) adlı eseri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (17), 550-571. DOI: 10.29000/rumelide.657939

Öz

İslam tarihi boyunca toplumların varlıklarını ilmi ve kültürel anlamda devam ettirmeleri ilim ve irfan yoluyla onlara öncülük eden kalem erbabı âlimler vasıtasıyla olmuştur. Yeri geldiğinde bu ilim ve kültür insanları sürekli bir sefer halinde olup gittikleri yerlerden eksik olan ilimlerini tamamladıkları gibi uğradıkları beldelere ışık olmuşlardır. Yeni şeyler ortaya koyabilmek için öncelikle kadim olanı tanımak keşfetmek gerekmektedir. Bu sebeple dini ve kültürel sahadaki zenginliğimizin kilometre taşları olan bu şahsiyetleri incelemek ve kütüphane raflarında kalmış eserlerini değerlendirmek ve günümüz insanının istifadesine sunmak elzem bir vazifedir. Bu makalede zaman dilimi olarak 12. ve 13. asırlarda yaşamış, mekân olarak ilim tahsili gayesiyle müslüman dünyayı bir uçtan öbür uca dolaşmış ve pek çok eser kaleme almış İslam dünyasının en batısında Endülüslü âlimliği, edipliği ve tarihçiliği ile temayüz etmiş İbn Dihye el-Kelbî'nin tarihçe-i hayatı, eserleri ve ilmi şahsiyeti ele alınacaktır. Bu vesileyle halen yazma halinde olan Hz. Paygamber'e ithafen kaleme aldığı *el-Kasîdetü'd-Dâliyye fî medhi'n-Nebî* (SAW) adlı eseri, kaside bağlamında muhteva ve Arap dili ve edebiyatı açısından değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: İbn Dihye el-Kelbi, kaside, *Kasîdetü'd-Dâliyye fî medhi'n-Nebî*.

Ibn Dihye al-Kalbi and *al-Kasîdetü'd-Dâliyye fî medhi'n-Nebî* (SAW)**Abstract**

Throughout Islamic history, the existence of societies in the scientific and cultural sense has been through the scholars of pen connoisseurs who has led them through knowledge and wisdom. If need be, these people of science and culture have been in a continuous expedition and they have completed their sciences which were missing at the places they went to and they have been the light to the towns they have visited. In order to come up with new things, it is necessary to first discover the ancient one. For this reason, it is essential to examine these personalities, which are the cornerstones of our wealth in the religious and cultural field, and to evaluate the works left on the shelves of the library and to present them to the benefit of today's people. In this article Ibn Dihye al-Kalbi who lived during 12th and 13rd centuries and traveled through the world from one end to the other and wrote many books and who also became a distinguished figure as a scholar, literary man in Andalusia will be handled. And by the way; his hand-written work *Kasîdetü'd-Dâliyye fî medhi'n-Nebî* (SAW), which

1 Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, İslam Tarihi ABD (Kırklareli, Türkiye), nevzaterkan@klu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9170-8490 [Makale kayıt tarihi: 03.09.2019-kabul tarihi: 20.12.2019; DOI: 10.29000/rumelide.657939]

2 Öğr. Gör. Dr., Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü Arap Dili ve Belağatı ABD (Kocaeli, Türkiye), ahmedundar@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-4178-2294.

was written for the holy prophet (p.b.u.h) will be analysed in terms of its content and place in terms of Arabic language and literature.

Keywords: Ibn Dihye al-Kelbi, kasida, *Kasidetü'd-Dâliyye fî medhi'n-Nebi*.

Giriş

İlim ehlinin şahsiyetinin oluşmasında, ilmi ve fikri düşüncesinin teşekkülünde, yaşadıkları çağın dini, siyasi ve ilmi anlayışı önemli etkenlerden birisidir. Yaşadığı dönem itibarıyla Hicri 6 ve 7. asırlara, miladi 12. ve 13. asırlara tekabül eden İbn Dihye'yi ele almadan önce Endülüs, Mağrib ve Şark İslam coğrafyasındaki siyasi durumu ve ilmi hareketliliği ele alacağız.

Bu zaman dilimi Endülüs'e hâkim olan Murâbitların düşüşü sonrası, Mağrib merkezli Şia düşüncesinden etkilenen Muhammed b. Tûmert önderliğinde başlayan isyan hareketinin Muvahhidler adlı Afrika'da yeni bir devletin ortaya çıkmaya başlayıp Endülüs'e hâkim olduğu devredir. Murabitlar döneminde Mağrib coğrafyasında siyasi ve ahlaki yönden kötüye gidiş, Endülüs'te Murâbitların iç meselelerle uğraşması Muvahhidlerin Mağrib ve Endülüs'teki ilerlemelerini kolaylaştırmıştır. Ancak onların bu ilerleyişi bölgede ortaya çıkmaya başlayan Hristiyanlar sebebiyle çöküşe dönüşmüştür (Tafsilatlı bilgi için bkz. İbn İzârî, 1985, ss. 16-27; Özdemir, 2016, ss. 203-233; Selâm, 2005, c. XII, ss. 68-72). Doğuda Abbasi Devleti'ni Büveyhi hâkimiyetinden kurtarıp İslam dünyasının üçüncü büyük devleti haline gelen Selçuklular çöküşe geçerek Türkiye Suriye Irak ve Fars coğrafyasında değişik atabeyliklere ayrılmıştır.

Dönemin siyasi ve ilmi açıdan parlak devleti Eyyûbilerdir. Bunlar Mısır'daki Şii Fatimî yönetimini ortadan kaldırıp, Müslümanların gözündeki İslam'ı müdafaa eden gurur duyulacak kahramanlar olarak senelerce İslam beldelerini istila eden Haçlılarla mücadele etmişlerdir. Eyyûbilerin başka bir boyutu ilmi ve fikri zenginliğe önem vermeleridir. Siyasi ve akidevî olarak Muvahhidlerle aralarında bulunan ihtilafa rağmen mağrib ile şark arasında hoca ve talebelerin gidip gelmelerini bir mesele olarak görmemişlerdir. Nitekim bu çalışmanın konusu İbn Dihye de bunun bir örneğini temsil etmektedir (Kaynak değerlendirmeleri ve açıklamalar için bkz. Şeşen, 2000, ss. 390-404; Bekar, 2004, c. XXIX, ss. 68-70; Selâm, 2005, c. XII, ss. 72-74).

Bu dönem siyasi çalkantıların, Haçlılar ve daha sonra Moğollar gibi dış tehditlerin olduğu dönem olmasına rağmen, ilmi açıdan hareketliliğin olduğu her ilim dalının kendi literatürünü oluşturduğu, mescidlerin yanı sıra Nizâmülmülk devrinden itibaren İslam dünyasında yaygınlaşan medreselerin kurumsallaştığı, başta Fıkıh ve hadis olmak üzere çeşitli İslami ilimlerde, tıp, tarih ve edebiyat gibi beşeri ilimlerde pek çok gelişmenin yaşandığı zaman dilimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

İbn Dihye el-Kelbî

Hayatı

Doğum tarihi ve yeri konusunda farklı bilgiler olmakla beraber genel kabul H.544/M. 1150 yılında Belensiye (Valencia)'de dünyaya gelen Ebu'l-Hattâb (Ebu'l-Fazl) Mecdüddîn Ömer b. el-Hasen b. Ali b. Muhammed b. Ferh el-Kelbî, muhaddis, tarihçi ve edip bir âlim olarak İslam dünyasının Endülüs coğrafyasında neş'et etmiştir. Dedesine nisbetle İbnü'l-Cümeyyil diye bilindiği gibi, kendisinin verdiği bilgidir hareketle soyu baba tarafından sahâbi Dihye b. Halife el-Kelbî'ye, anne tarafından Hz. Hüseyin'e dayanması sebebiyle "Zü'n-nisbeteyn beyne Dihye ve'l-Hüseyin" gibi nisbelerle anılmıştır.

Kısaca İbn Dihye el-Kelbî şeklinde hafızalarda yerleşmiş ve bu ifade kaynaklarda bu şekliyle yer almıştır (Ahmed, 2015, c. I, ss. 393-414; İbn Hallikân, 1971, c. III, ss. 448-450; Özdemir, 1999, c. XIX, s. 413; Selâm, 2005, c. XII, ss. 68-106; Vekkâk, 2010, ss. 140-144; Zehebî, 1985, c. XXII, ss. 389-395).

İlk eğitimini doğum yeri olan Belensiye (Valencia)'de babasından alan İbn Dihye daha sonra Dâniye, Sebte ve Merâkeş'te ilim tahsil etti. İki defa Dâniye kadılığı yaptıysa da bu görevde uzun süre kalmadı. Tekrar ilim yolculuğu için yola revan oldu. H.595/m.1199 senesinde Tunus'ta bir muhaddis olarak *Sahih-i Müslim*'i okutup eser üzerine bir şerh kaleme aldı. Mısır üzerinden hac için Haremeyn'e gitti. Dönüşte önce Mısır, arkasından Şam'a sonra Bağdat'a geçti. Burada dönemin âlimleriyle buluştu. Bir müddet Vâsit şehrinde kaldıktan sonra Isfahan'a ulaştı. Diğer şehirlerde o bölgelerin âlimlerden istifade ettiği gibi burada da Ebu Cafer Saydalânî gibi önemli şahsiyetlerden ilim tedris etti. Nişabur'a geçerek Mansur b. Ferâvi ile buluştu. Dönüşte Irak hattı üzerinden Erbil şehrine geldi. Kökböri'nin Mevlid-i Nebi merasimlerine katıldı. Hayatının kalan kısmını Kahire'de geçirdi. Eyyûbî Sultanı el-Melikü'l-Âdil (1200-1218) tarafından, el-Melikü'l-Kâmil unvanıyla tahta geçecek olan oğlu Muhammed'i yetiştirmesi için görevlendirildi. Böylece Eyyûbî sarayında çok önemli bir yer edinmiş oldu. el-Melikü'l-Kâmil sultan olduğunda İbn Dihye'nin itibarı daha da arttı. Nitekim sultan onun için Kahire'de bir dârülhadis (Dârü'l-hadîsi'l-Kâmilîyye) inşa ettirdi ve idaresini ona verdi. Ancak el-Melikü'l-Kâmil hadis naklinde titiz davranmaması, asılsız şeyleri rivayet etmeye başlaması sebebiyle onu dârülhadisteki görevinden daha sonra azletti. Aynı yıl içinde h.633/ m.1235 yılında Kahire'de vefat etti. (İbnü'l-İmad 1193 c.V s.160.)

Hocaları ve talebeleri

İbn Dihye el-Kelbî Belensiye (Valencia)'den Isfahan ve Nişabur'a kadar uzanan ilim yolculuğunda pek çok âlimden ilim tedris etmiştir. Onun ilmi şahsiyetini oluşturan hocaları kayıtlarda yer aldığı kadarıyla Endülüs'ten başlamak üzere şöyle sıralayabiliriz.

1. Ebu Muhammed Abdullah Kasım b. Şakriki'r-Ra'yîni
2. Ebû Bekr Muhammed b. Hayr b. Ömer el-İşbilî (ö. 575/1179)
3. Ebu Bekir b. el-Ced
4. İbn Mugavir eş-Şâtîbî
5. Ebü'l-Kâsım Halef b. Abdilmelik b. Mes'ûd b. Mûsâ b. Beşküvâl
6. Ebu Abdullah b. Zekûn
7. Ebu Bekir Muhammed b. el-Afiye
8. Ebü'l-Kâsım İbn Hubeyş
9. Ebu Muhammed ibn Buneh el-Abdarî el-Mâlikî
10. Ebu'l-Kasım b. Dahman
11. Ebu İshak b. Kurkûl el-Mirevî
12. Ebu'l- Ferec b. el-Cevzî el-Bağdadî
13. Ebu Cafer es-Saydalânî
14. Ebu Sai b. es-Saffar
15. Mansur b. Ferâvi

Pek çok âlimden ders aldığı gibi değişik alanlarda birçok talebenin yetişmesine sebep olmuştur. İlim âleminde öne çıkmış talebelerinden bazıları şunlardır:

1. Ebu Abdullah ed-Dübeyşî

2. Kardeşi Ebu Amr ibn Dihye
3. Ebu Abdullah b. el-Abbâr el-Balensevî
4. Ebu'l-Mükarim el-Mesdî
5. Ebu Şame el-Makdisî
6. Ebu Amr Takiyyüdin ibn Salah eş-Şafii eş-Şehrezûrî
7. Oğlu Şerefüddin Muhammed b. Ebu'l-Hattab
8. Alamüddin ibn es-Sehâvî

İlmi şahsiyeti

Zamanın önde gelen âlimlerinden biri ve Hafız-ı Kur'an olan İbn Dihye, hadis ilminde derinleşmiş olan, Arap dilinde üstad olup nevâdir kabilinden kimsenin bilmediği kelimeleri hafızasında tutan, *eyyâmü'l-Arab* ve şiirlerini bilen bir kişiydi. Keskin bir zekâ ve kuvvetli bir hafızaya sahip olmasının yanında gezip gördüğü, duyduğu her şeyi kayıt altına alırdı. Bu manada iyi bir hattattı. Tarih ilmine düşkünlüğü ve vukûfiyeti sebebiyle tarih öğrenmenin tüm ilimler için gerekli olduğunu söylerdi (İbn Hallikân, 1971, c. III, ss. 448-449; Vekak, 2010, ss.137-140.).

İlmin verdiği ağırlık sebebiyle karakter yönünden sert mizaçlı idi. Ancak bu sertliği ilim öğretme noktasında olup, talebelerine karşı düşkün onların ihtiyaçlarını karşılayan kerem sahibi bir hocaydı. Biraz da vatanından uzak kalmamın etkisiyle vatan-ı aslîsi olan Endülüs hayranı biriydi. Doğup büyüdüğü yerleri övmeyi buralarla övünmeyi severdi. Bunu bazı şiirlerinde açık olarak dile getirmiştir (İbn Dihye, 1954, s. 145).

Bir mevlid müellifi olarak dönemin İslam âlimleri arasında Mevlid-i Nebi'nin kutlanmasına yönelik ön açıcı görüşleriyle, İslam dünyasında gerek devlet ve gerekse Müslüman toplulukların bu merasimleri icrasında etkisi olan âlimlerden birisi olmuştur (Okiç, 1975, s. 24). Özellikle Osmanlıda Türk Edebiyatının bir sehl-i mümtenisi olarak kaleme alınmış Süleyman Çelebi'nin *Vesiletü'n-Necât*'ı mevlid merasimlerinin baş tacı olmuştur.³

Makam peşinde koşan bir alim olmamasına rağmen Eyyûbi sultanları nazarında bir yerinin olması hadisle ilgili müessesenin başına getirilmesi ve daha sonra bu görevden alınması İbn Dihye'nin yöneltilen tenkitlerin başında hadisler konusundaki tutumu gelmektedir. Nazil isnadı kullanmak, tedlis yapmak ve hadis imamlarına dil uzatmak gibi hususlarla itham edilmiştir. Bu tenkitleri yapan kişiler daha çok şark bölgesinde yetişmiş âlimlerdir (Zehebî, 1985, c. XXII, ss. 389-395). Bu manada doğulu âlimlerin İbn Dihye'ye bazı ithamları hem mezhep farklılığı hem garbî olmasından dolayıdır. Benzer ifadeler Mağribli bir âlim olan İbn Cübeyr'in eserinde de bulunmaktadır (İbn Cübeyr, 1980, ss. 55-56).

el-Melikü'l-Kâmil'in onu görevden alması ve beraberinde zikredilen tenkitler Makkarî gibi Endülüslü âlimler tarafından kabul görmemiştir. İbn Dihye'nin bu görevden ayrıldıktan kısa süre sonra vefat etmesi hadis tenkidi sebebiyle değil, iyice yaşlanmasından dolayıdır. Zira el-Melikü'l-Kâmil kendisi Şafii olduğu ve İbn Dihye'nin Zahiri mezhebinden olduğunu bildiği halde o kurumun başına getirmiştir. İzah gerektirecek bir başka husus da şudur: İbn Dihye'nin azlinden sonra yerine doğulu bir âlimi değil de

³ Konuyla ilgili pek çok çalışma yapılmış olup ilk sırada Ahmet Ateş tarafından neşre hazırlanan Süleyman Çelebi'nin (v.826/1423) *Vesiletü'n-Necât* adlı eseri, ve Tayyip Okiç'in makalesini zikredebiliriz. Tafsilatlı bilgi için son dönemlerde kaleme alınan Mevlidle ilgili literatürü değerlendirme ve dil ve gramer açısından incelemeler için bkz. Yakup Yılmaz, Süleyman Çelebi-Mevlid Gramer-Metin-Dizin, Ankara 2014, s. 1-16..

kardeşi Ebu Osman b. Dihye'yi getirmiştir ve onun soyundan insanlar bu görevi deruhte etmeye devam etmişlerdir (Makkarî, 1969, c. II, ss. 301-320).

Eserleri

İbn Dihye el-Kelbî'nin kendi eserlerinde zikrettiği ve başka müelliflerin kayda geçirdiği pek çok eseri bulunmaktadır (İbn Dihye'nin eserleri için bkz. İbn Hallikân, 1971, c. III, ss. 448-450; Zehebî, 1985, c. XXII, ss. 389-395). Eserlerinden hiç biri bugüne kadar Türkçeye tercüme edilmediği gibi birçoğu günümüze ulaşmamıştır. Elimizde mevcut olan eserleri, matbu ve yazma olanlar ayrı ayrı olmak üzere, müellif ile ilgili son çalışmalardan biri olan Enes Vekkâk'ın eserinde belirtilmiştir (Vekkâk, 2010, ss. 140-144). Eserleriyle ilgili olarak dikkat çeken husus çoğunluğunun Siyer-i Nebi ile ilgili olmasıdır. Bu sebeple öncelikle siyere dair eserlerini ele alacağız.

1. *el-Âyâtü'l-beyyinat fi zikri mâ fi a'dâi Resûlillah mine'l-mu'cizât:*

Nübüvvet ve Hz. Peygamberin mucizeleri ile ilgili olan bu eserin Cemal Azzun tarafından Şârika'da 2000 yılında tahkikli neşri yapılmıştır.

2. *el-İbtihâc fi ehâdisi'l-mi'râc:*

Müellif bu eserinde, İsrâ ve mi'râca ilgili olarak meşhur hadis kitaplarında ve özellikle Şaḥîḥayn'da yer alan hadisleri ele alıp inceler ve sahih olanları tesbit etmeye çalışır. Eser Rif'at Fevzî Abdülmuttalib tarafından 1996 yılında Kahire'de yayımlanmıştır.

3. *et-Tenvîr fi mevlidi's-sirâci'l-Münîr:*

Genel kabulle ilk mevlid kitabı⁴ olarak zikredilen eser ilim âleminde özellikle ülkemizde İbn Dihye'nin en çok bilinen eserlerinden birisidir. Sünni İslam dünyasında ilk defa görkemli mevlid kutlamalarını başlatan Beğteginlilerin son hükümdarı olarak zikredilen Selahaddin Eyyubî'nin eniştesi Muzafferüddin Kökbörü'dür. İbn Dihye, 604 (1207) yılında Erbil'de kutlanan mevlid törenlerine iştirak etmiş ve mevlidde okunmak üzere bu eseri Muzafferüddin Kökbörü'ye sunmuş kendisine 1000 dinar ihsan verilmiştir (İbn Hallikân, 1971, c. IV, ss. 111-120; İbnü'l-Cevzî, 2013, c. VIII, ss. 323-324).

Eserin yazma nüshası Halep Ahmediyye Kütüphanesi'nde 452740 numarada bulunmaktadır. Ebu'l-Mecid b. İbrahim b. el-Hasen b. Ali el-Erbili tarafından istinsah edilen bu eser 433 varaktır. Eserin yazma nüshaları konusunda İbn Dihye ile ilgili çalışmalarda düzeltilmesi gereken yanlışlar bulunmaktadır. Öncelikle ülkemizde kendisini konusuna vakfetmiş Mehmet Özdemir tarafından DİA'daki İbn Dihye ile ilgili maddesinde (Özdemir, 1999, c. XIX, s. 414) *et-Tenvîr fi mevlidi's-sirâci'l-münîr* adlı eserin yazma nüshaları Fransa Milli Kütüphanesi Bibliothèque Nationale'de 1476 ve 3141 numarada bulunduğu zikredilmiştir. Ancak yapmış olduğumuz araştırmada 1476 numara eski bir kayıt numarası olduğu için çift yazma nüsha gibi algılanmıştır. Hâlbuki burada tek yazma bulunmaktadır. Paris'teki nüshada Şâme el-Makdisî'nin uzunca bir şerhi bulunmakta eserin son kısmında İbn Dihye'nin eseri yer almaktadır. el-Makdisî'nin bu eseri Sehavî'nin *Ürcûze fi sîreti'n-*

⁴ Mevlid türü olarak ilk İbn Dihye'nin eser olmakla beraber ondan çok önce de bu türde bazı eserler kaleme alınmıştır. Ali b. Hamza el-Kisâî'ye (ö. 189/805) nisbet edilen sîret formunda bir eserle Vâkdi'ye (ö. 207/823) ait *Mevlidü'l-Vâkdi ma'a's-şerḥ ale't-temâm* adlı manzumesinin olduğu, Muhammed b. İshak el-Müseyyebî'nin (ö. 236/850) bir mevlid yazdığı, Ebu'l-Kâsım Abdülvâhid b. Muhammed el-Mutarriz'in (ö. 439/1047) kaleme aldığı kasidenin Bağdat'taki mevlid kutlamalarında okunduğu kaynaklarda belirtilmektedir. Bkz. Okıç, a.g.m. s. 22; İsmail Durmuş, "Mevlid: Arap Edebiyatı" DİA, Ankara 2004, XXIX, 480.

nebiyyi şallallâhu aleyhi ve sellem, adlı 770 beyitten meydana gelen Berlin Kütüphanesi 9576 numarada bulunan manzum eserin (Altıkulaç, 2009, s. 312) eserin şerhi şeklindedir. Konuyla ilgili Almanya Berlin Kraliyet kütüphanesinin kataloğunu hazırlayan Wilhelm Ahlwardt'ın *Die Handschriften - verzeichnisse der Königlichen Bibliothek zu Berlin* adlı katalog çalışmasında eserin zikredilmiş olması İsmail Durmuş tarafından Berlin'de de bir yazmasının olduğu şeklinde algılanmıştır (Durmuş, 2004, c. XXIX, s. 480). Berlin'de yapılan araştırmalar neticesinde orada da böyle bir eserin yazma nüshasının olmadığı ortaya çıkmıştır. Ahlwardt'ın çalışmasında iki numara bulunup 1. numara böyle bir eserin varlığına 2. numara da bu eserin Berlin Kraliyet Kütüphanesi'nde bulunduğu işaret etmektedir.

Eserle ilgili başka bir mesele, İbn Dihye'nin talebelerinden olan İbnü's-Salâh Eş-Şehrezûrî'nin aynı isimde bir eserinin olduğu zikredilmektedir. "*İbnü's-Salâh bu eseri, hadis tahsili için Horasan'a giderken 604'te (1207-1208) uğradığı Erbil'de kaleme almıştır*" şeklindeki bilgiler, (Kandemir, 2000, c. XXI, s. 200) İbn Dihye ile benzerlik taşımaktadır. Dönemin kaynaklarında (İbn Hallikân, 1971, c. IV, s. 119; İbnü'l-Cevzî, 2013, c. VIII, s. 324) eserin müellifinin İbn Dihye olduğu noktasında ittifak edilmesine rağmen başka âlimlerin benzer eser ismiyle anılması o dönemin yanlış anlamadan kaynaklı bir durum olmasıyla açıklanabilir.

4. *el-Müstevfâ fî esmâ'îl-Muştafâ:*

Yazma nüshası Medine-i Münevvere Câmîtü'l-İslamiyye 3586 numarada kayıtlıdır.

5. *Nihâyetü's-sûl fî haşâ işî'r-Resûl:*

Eser Abdullah Abdüllkadir Şeyh Muhammed Nûru'l-Fedânî tarafından tahkik edilmiş ve Muhammed Muhyiddin el-Asfar tarafından tashih edilip 1995 yılında Evkaf Nezareti tarafından Katar'da neşredilmiştir. 2010 yılında Kahire'de ve 2015 yılında Doha'da Me'mun Sagarci, Muhammed Edib Cadir tarafından yeniden tahkik ve tashih edilerek yayınlanmıştır.

6. *Cüz'ün fî ehâdisi'l-Havz:*

Müellif Siyerle ilgili *Nihâyetü's-sûl*'de böyle bir eser yazdığını zikretmektedir. Bugün elimizde mevcut değildir (Vekkâk, 2010, s. 146).

7. *Silsileti'zeheb fî nesebi seyyidi'l-Acem ve'l-Arab*

Bu da elimize ulaşmayan eserleri arasında yer almaktadır (Vekkâk, 2010, s. 148).

8. *el-Kasîdetü'd-dâliyye fî medhi'n-Nebî* (SAV)

Bu çalışmada değerlendirilecek olan eser Fransa Milli Kütüphanesi Bibliothèque Nationale'de 3141 numarada kayıtlıdır. Paris'teki nüshada Şâme el-Makdisî'nin uzunca bir şerhi bulunmakta eserin son kısmında İbn Dihye'nin eseri yer almaktadır.⁵

⁵ Sehavî'nin eseri *Ürcûze fî sîreti'n-nebiyyi şallallâhu aleyhi ve sellem*, adlı 770 beyitten meydana gelen Berlin Kütüphanesi 9576 numarada bulunan manzum eserin şerhi şeklindedir. (Tayyar Altıkulaç, "Sehavî, Alemüddin" DİA, İstanbul 2009, XXXVI, 312) Enes Vekkâk tarafından Rabat'ta Dârü'l-Hadîsi'l-Haseniyye'de doktora çalışması yapılmıştır.

İbn Dihye velûd bir müellif olup Siyer-i Nebî'ye dair eserlerin dışında tarih, edebiyat ve Mağrib ve Endülüs kültürünü aktaran pek çok eser yazmıştır. Bunlardan elimize ulaşanları şöyle sıralayabiliriz.

1. *el-Muṭrib fi eş âri ehli'l-Mağrib*:

İbn Dihye'nin meşhur eserlerinden biri olup Eyyûbi hükümdarı Sultan el-Melikü'l-Kâmil'in isteği üzerine kaleme alınmıştır. Doğum yeri Endülüs olması hasebiyle Endülüslü ve Kuzey Afrikalı şairlere, bunların seçme şiirlerine, edebî tenkitlere ve lisanla alâkalı şerhlere yer verilmiştir. Kitapta yer alan bilgilerden ve bazı ifadelerden, onun Endülüslü olmakla iftihar ettiği ve Mağribli edipleri küçük gören özellikle Iraklı edipleri tenkit ederek Endülüslü şairlerin onlardan daha üstün olduğunu ispatlamaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Eser İbrâhim el-Ebyârî, H. Abdülmecîd, Ahmed Bedevî tarafından 1954 yılında Kahire'de ve Mustafa İvaz el-Kerîm'in tahkik ve incelemesiyle 1958 yılında Hartum'da neşredilmiştir (Özdemir, 1999, c. XIX, s. 414).

2. *en-Nibrâs fi devleti Beni'l-Abbâs (en-Nibrâs fi târîhi hulefâ i Beni'l-Abbâs)*:

İbn Dihye'nin Eyyubi sultanlarının çocuklarına hocalık yapmasının bir meyvesi olarak ortaya çıkan bu eser, veliaht şehzadesi olan el-Melikü'l-Kâmil Muhammed'e takdim edilmiştir. Çalışmanın mukaddimesinde tarihin önemine vurgu yapıp ilim, sanat, edebiyat, din ve siyaset gibi ilimlerin tarihten istifade zorunluluğuna dikkat çekilmiştir. Eser özellikle Abbâsî Devleti'nin Moğol istilâsından önceki dönemi için önemli bir kaynaktır. Bir nüshası Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde 3116 numarada bulunan eseri Abbas el-Azzâvî 1946 yılında Bağdat'ta neşretmiştir (Özdemir, 1999, c. XIX, s. 414).

3. *el-İ'lâmu (en-Nassü)'l-mübîn fi'l-mufâdale beyne ehli Sıffîn*:

Muhammed Mahzun tarafından tahkiki ve Mahmud Muhammed Tanahî'nin gözden geçirmesiyle 1998 yılında Beyrut'ta neşredilmiştir.

4. *Vehcü'l-cemr fi tahrîmi'l-ḥamr*:

Bir nüshası Medine Mahmûdiye Kütüphanesi Hadis Bölümü 218 numarada bulunan eser üzerine, Muhammed Zaferullah Atâullah tarafından 1983/1403 yılında Riyad, Câmîatü'l-İmâm Muhammed b. Suûd el-İslâmiyye Külliyyetü usûli'd-dîn bölümünde yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

5. *Edâ ü mâ vecebe fi vadzi'l-vaddâ in fi Receb*:

Eser, Muhammed b. Süleyman el-Fevzân tarafından 1985/1405 yılında Riyad'da Câmîatü İmâm Muhammed b. Suûd el-İslâmiyye Külliyyetü usûli'd-dîn bölümünde yüksek lisans çalışması yapılmıştır.

6. *Tenbîhü'l-beşâ ir fi esmâ i ümmi'l-kebâ ir*:

Kitap Lütfi Mansur tarafından üzerinde çalışılıp tahkikli olarak 2007 yılında Beyrut'ta neşri yapılmıştır.

7. *el-'Alemü'l- eşhûr fi fezâ ili'l-eyyâm ve's-şühûr*:

Eserin yazma nüshası San'a İmam Yahyâ Kütüphanesi Tasavvuf bölümü 214 numaradadır.

8. *Mâ Vaduha ve'stibân fi fedâ ili Şehri Şa'bân*:

Kaynaklarda *Alemü'l-meşhûr* kitabının bir cüzü olarak geçmektedir (Makdisî, 1990, s. 127).

9. *Meracü'l-bahyeni fî fevâidi'-Meşrikayni ve'-Mağribeyn:*

10. *Men ulkûme'l-hacer iz kezebe ve fecera ve eskata adâlete men kâle mine's-sahâbeti Mâ lehu ehcer:*

Kaynaklarda Rasûlullah'ın (SAV) vefatına yakın zamanda, kırtas hadisesi olarak zikredilen hadise sebebiyle Şia tarafından Hz. Ömer'e yapılan ithama reddiye olarak kaleme alınmıştır. Yazma nüshası Madrid Escorial Kütüphanesi 1190 numarada bulunmaktadır.

Zikredilen bu eserlerin dışında Enes Vekkâk'ın da belirttiği üzere (Vekkâk, 2010, s. 144), İbn Dihye'nin kaynaklarda bahsi geçen ama bugün elimizde mevcut olmayan 30'un üzerinde eseri bulunmaktadır. Örnek vermek gerekirse kendisi gibi dönemin kıraat ve, hadis ve dil âlimlerden Ebü'l-Yümn el-Kindî'ye yönelik *es-Sârimü'l-Hindî fî'r-red ale'l-Kindî* adlı reddiyesini yazmış o da İbn Dihye'ye karşılık olarak *Netfü'l-lihye min İbni Dihye* adlı reddiyesini kaleme almıştır. Her iki eser de günümüze ulaşmamıştır. Bu sebeple gerek kendi eserlerinde gerekse diğer kaynaklarda İbn Dihye'ye ait ve veya ona nisbet edilen eserleri isim olarak şöyle sıralayabiliriz (Eserler için bkz. Özdemir, 1999, c. XIX, s. 414; Vekkâk, 2010, ss. 140-150):

1- Envârü'l-meşrikeyn fî tenkîhi's-sahîheyn, 2- Târîhu'l-ümem fî ensâbi'l-Arab ve'l-Acem 3- el-İrtikâ' ilâ efdali'r-rukâ, 4- Eczâ' fî tesmiyeti evlâdi Fâtıma (r.anhâ) ve ashârihâ ve tesmiyetu evlâdi Alî (r.a.) min gayrihâ, 5- el-İrşâd fî'l-haddi alâ talebi'r-rivâyeti ve'l-isnâd, 6- İstifâu'l-matlûb fî tedbiri'l-hurûb, 7- Te'lîf fî'l-belâğ 'inde Mâlik fî Muvatta'ih, 8- et-Tahkîk fî menâkıbi Ebi Bekr es-Siddîk, 9- Tasnîf fî ricâli'l-hadis, 10- Ta'lîk 'alâ kitâbi's-Şihâb li'l-Kudâ'i, 11- Cüz'un fî sübûti rü'yeti ehli'l-cenneti lillâhi celle celâlühû fî'l-âhire, 12- Cüz'un fî't-teyemmüm, 13- Cüz'un fî mahabbetillâhi li-'abdih, 14- Cüz'un fî beyânî'r-râcih min ihtilâfi'l-fukahâ fî'l-hac, 15- Cem'u'l-'ulûmi'l-külliyât fî kavlih: "İnnema'l-a'mâlu bi'n-niyât", 16- Hutab belîğa, 17- Delîlu'l-mütehayyirîn, 18- er-Reddu 'ala'l-lâğî fî tafdîli'l-bâğî, 19- Resâil ve muhâtabât, 20- Şerhu'l-Muvatta', 21- eş-Şîrâziyyât, 22- es-Sârimü'l-hindî fî'r-reddi 'ala'l-Kindî, 23- es-Sahîhu'l-muntehab, 24- Fevâidu'r-rihle ve takyîdi 'ulûmi'l-mille, 25- el-Fihrist, 26- el-Mi'râcu's-sağîr, 27- Mu'cemu şuyûhi İbn Maddâ', 28- el-Muntehab mine'l-Mu'cemi'l-kebîr li't-Taberânî, 29- Nesru'd-dürer fî fadli men temesseke bi-sünneti Seyyidi'l-beşer, 30- el-Vefeyât.

***Kasîdetü'd-Dâliyye fî medhi'n-Nebî* (SAV) adlı eserinin değerlendirilmesi**

1. Kasidenin Arap edebiyatı açısından değeri

Hiz. Peygamber'in çeşitli özelliklerini dile getiren, doğumuna, yetişmesine, ailesine, katıldığı savaşlara dair anlatımlar ihtiva eden mevlid türündeki eserlerin yazıldığı lisanın diline ve edebiyatına ya da o lisanı kullananların dil ve edebiyatla ilgili becerilerine katkıda bulunduğunu söylemek yanlış olmaz. Arapça olarak kaleme alınmış olan mevlitler içinde aynı değerlendirmede bulunmak mümkündür ki her türüyle şiirin Arap edebiyatında sahip olduğu malumdur.

Hiz. Peygamber'i konu alan methiyelerin temellerinin onun hayatta olduğu dönemde el-A'sâ ve Ka'b b. Zühayr ile atılıp geliştiği kimi araştırmacılar tarafından dile getirilmektedir (Durmuş, 2004, c. XXIX, s. 480; Mekki, 1991, s. 152; Tevfik, 2010, c. V, s. 1. Ayrıca el-A'sâ ve Ka'b b. Zühayr hakkında bilgi için bkz. Savran, 2001, c. XXIV, s. 7-8; Tülüccü, 1991, c. III, s. 544-545). Arap edebiyatında aynı kapsamda değerlendirilen mevlid türündeki eserlerin, Hiz. Peygamber'in doğumunu, hayatını, isimlerini çeşitli

özelliklerini, şemâilini, faziletlerini, mucizelerini ve gazvelerini konu edinen sîret tarzındaki eserler için kullanıldığı kaynaklarda belirtilmektedir (Durmuş, 2004, c. XXIX, s. 480).

Araştırmamızın konusunu teşkil eden eserin müellifi İbn Dihye, Arap diline, gramerine, Arap tarihine ve şiirlerine hâkim bir ilim adamı olarak tanıtılmaktadır (Suyûtî, 1965, c. II, s. 218). Yaşadığı dönemde Arap diline ileri derecede vukufiyete ve dili kullanma ustalığına sahip ilim adamlarından kabul edilmektedir (Gubrînî, 1979, ss. 270-278; İbn Dihye, 1954, s. XXVII). Kaynaklarda İbn Dihye'ye ait bir şiir divanı bulunduğundan söz edilmese de elimize ulaşan kimi eserlerinde kendisine ait beyitlerden bahsedilmektedir. Bunun yanı sıra Endülüs ve Mağrib-i Arabi şairlerinin seçme şiirlerine yer verdiği el-Mutrib min eş'ari ehli'l-Magrib adlı eseri neşredilmiştir. Şiirlere senetleriyle birlikte yer vermiş olmasından ötürü bu eser, hadis yöntemine dayalı Arap edebiyatı olarak nitelenmiştir (İbn Dihye, 1954, s. XXXVIII).

Çalışmamızın konusunu teşkil eden şiirin böyle bir ilim adamına ait olması esere Arap dili ve edebiyatı açısından bir değer kazandırmaktadır. Ayrıca İbn Dihye'nin Hz. Peygamber'in doğumu münasebetiyle yapılan kutlamalar sadedinde okunan ilk mevlit müelliflerinden sayılması (Durmuş, 2004, c. XXIX, s. 480; Mübârek, trs., s. 200) da eserin değerini ve ehemmiyetini artırmaktadır.

2. Kasidenin şekil ve muhteva açısından değerlendirilmesi

Bibliothèque Nationale'de 3141 numara ile kayıtlı bulunan ve yedi adet kasidenin şerhini ihtiva eden yazma eserin sonunda 178b ile 180b numaraları varaklarda yer almaktadır. İki buçuk varak olup toplam 81 beyitten müteşekkildir. Aruzun kâmil bahri ile kaleme alınmış olup revî harfi "dâl" olduğundan "el-Kasîdetü'd-dâliyye fi medhi'n-Nebî" adıyla da anılmıştır (Vekkâk, 2010, s. 142).

İhtiva ettiği konular açısından kasideyi bölümlere ayırarak inceleyecek olursak:

1-35. beyitler⁶: Hz. Peygamber'e methiye ihtiva etmektedir.

Kasidesine kendi soyunun Hz. Peygamber'e dayandığına işaret ederek başlayan müellif, Halilurrahman Hz. İbrahim'in evladından olması, isra ve miraç hadisesinin yaşandığı gece Cebrail'in hizmetine mazhar olması, Burak bineğiyle en yücelere taşınması, ilahi nidayı en yakından işitmesi, son peygamber olması gibi özelliklerini dile getirip methetmektedir.

Methiyesine miraçta cennetin ve cehennemin kendisine gösterilmesini, kıyamet gününün dehşetli sahnelerinin yaşandığı sırada şefaati ümit edilen bir peygamber olduğunu, Makam-ı Mahmûd'un ve Havz-ı Kevser'in kendisine bahşedildiğini ifade ederek devam etmiştir.

Bunun ardından Hz. Peygamber'in ümmete rahmet olarak gönderildiğine, ümmetin hidayet üzere olmasının ona bağlı olduğuna işaret ederek getirdiği dinin ilahi vahiyle desteklenen bir din olduğunu dile getirmiştir. Hz. Peygamber'e vahyedilen Kur'an'ın Arap dilinde usta olan şairleri dahi aciz bırakacak mucizeleri ihtiva ettiğini, Hz. Peygamber'in kendisini tasdiklemeyi gerektirecek daha başka mucizeleri bulunduğunu belirtmektedir.

⁶ Beyitler tarafımızdan numaralandırılmıştır.

Daha sonra Hz. Peygamber döneminde yapılan savaşlara işarette bulunarak Allah'ın zafer bahşettiğini, önceki şeriatları neshettiğini ve Allah'ın İslam dinini üstün kıldığını belirterek bu uğurda savunmada bulunurken canlarını feda ederek şehit düşenlerin imrenilen bir makama eriştiklerine dikkat çekmiştir.

Hz. Peygamber'in geldiği soyun üstünlüğüne, bu soya mensup olanlara Kâbe ve Kâbe'ye ziyarete gelen hacılarla ilgili hizmetlerin bahşedilmesine, sahip oldukları diğerkâmlık gibi erdemlere işaret etmiştir. Ayrıca benzer erdemlere sahip olanların ve o mekânları ziyaret edenlerin erişecekleri yüksek mertebelere yer vermiştir. Ardından da dört beyitte, Hz. Peygamber'in hanımına, onun iç ve dış güzelliğine değinmiştir.

Bu bölümün son beyitlerinde "Ey Allah'ın elçisi!" ifadesiyle Hz. Peygamber'e hitap ederek methedilecek yönlerinin çok olduğuna ve bu durumun kendisinde herhangi bir şaşkınlık ve tereddüt oluşturmadığını ifade etmiştir.

36- 58. beyitler: Bu bölümde müellif, kendi kaleme aldığı eserlerle duyduğu iftiharını dile getirmiştir. Ayrıca Allah'ın kendisine bahşettiği ilmi mertebeden ve mensup olduğu soydan ötürü duyduğu övücü ifade ederek dua ve şükür cümlelerine yer vermiştir.

59- 70. beyitler: Kur'an ve sünnetin öğütlerle dolu olduğuna değindiği bu bölümde müellif, bu öğütlere kulak vermesi gerektiğini ifade ederek hidayet bulmak isteyen insana seslenmektedir. Bunun yanı sıra felsefe yapanlara karşı uyarıda bulunup sakındırmaktadır. Hadisleri ezberleyerek sünnete bağlı kalma öğüdünü tekrar ederek ilim tahsili için yapılacak yolculuklara teşvikte bulunmaktadır.

71-76. beyitler: İlim tahsili maksadıyla yapmış olduğu yolculuktan ve bu konuda duyduğu heyecandan ve hadis alanında elde ettiği bilgiden söz etmektedir.

77-81. beyitler: Hz. Peygamber'in şefaatinin ümit ederek ve Hz. Peygamber'e övgüde bulunarak dua cümleleriyle kasidesine son vermiştir.

Sonuç

Bu çalışmada yaşadığı dönemde İslam âleminin pek çok ilim adamından istifade etmiş, önemli şahsiyetlere hocalık yapmış, yazdığı eserlerle büyük bir ilim ve kültür adamı olduğunu ortaya koyan İbn Dihye değerlendirilmiştir. Araştırma vesilesiyle literatürde özellikle eserleriyle ilgili yanlış bilgiler tashih edilmiştir. Ekteki belgelerle günümüz araştırmacılarının hizmetine sunulan kasidesi, muhteva, dil ve edebiyat açısından incelenip değerlendirilmiştir. Ülkemizde az bilinen İbn Dihye vesilesiyle söylenecek son söz, hala yazma halinde kütüphanelerde bulunan eserlerinin tahkik ve tashihi yapılarak ilim âlemine sunulması ve fikri düşüncesinin değerlendirilmesidir.

Kaynakça

- Ahmed, A. M. (2015). İbn Dihye el-Kelbî Hayatühü ve Müelifâtühü hilal-i Kütübi ve Rihletühü'l-İlmiyye. *Mecelletü ehli'l-Beyt, Kerbela*, (17), 396-415.
- Altıkulaç, T. (2009). Sehavi, Alemüddin. İçinde *DİA: C. XXXVI*. İstanbul.
- Bekar, M. S. (2004). El-Melikü'l-Kâmil, Muhammed. İçinde *DİA: C. XXIX* (ss. 68-70). Ankara.
- Durmuş, İ. (2004). Mevlid: Arap Edebiyatı. İçinde *DİA: C. XXIX* (ss. 480-482). Ankara.
- Gubrîni, E.-A. A. b. A. b. A. b. M. (1979). *Unvanü'd-dirâye fi-men urife mine'l-ulemâ fi'l-mietî's-sâbi'a bi-Cebâye* (2. bs; Â. Nüveyhiz, Ed.). Beyrut: Dâru'l-Afâki'l-Cedîde.

- İbn Cübeyr, E.-H. M. b. A. (1980). *Rihletu İbn Cübeyr*. Beyrut: Daru's-Sadr.
- İbn Dihye, E.-H. Ö. b. H. b. A. el-Kelbî. (1954). *El-Mutrib min eş'âri ehli'l-Mağrib* (H. Abdülmecid, İ. el-Ebyari, & A. A. Bedevî, Ed.). Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Cemâ.
- İbn Hallikân, E.-A. Ş. A. b. M. (1971). *Vefeyâtü'l-a'yân ve enbâu ebnâ'z-zamân* (İ. Abbâs, Ed.). Beyrut: Dâru Sâdır.
- İbn İzârî, E. A. M. el-Merraküşî. (1985). *El-Beyânü'l-muğrib fi ahbâri'l-Endelüs ve'l-Mağrib*. Dârülbezzâ: Dârü's-Sekâfe.
- İbnü'l-Cevzî, E.-M. Ş. Y. b. K. S. (2013). *Mir'atü'z-zaman fi tarihi'l-a'yan*. Dimaşk: er-Risaletü'l-Alemiyeye.
- Kandemir, Y. (2000). İbnü's-Salâh Eş-Şehrezûrî. İçinde *DİA: C. XXI*. İstanbul.
- Makdisî, E.-K. Ş. A. E. Ş. (1990). *El-Bâis alâ inkâri'l-bida' ve'l-havâdis* (E. U. M. b. H. Âlü Selmân, Ed.). Riyad: Dârü'r-Râye.
- Makkârî, E.-A. Ş. A. b. M. b. A. (1969). *Nefhü't-tîb* (M. M. Abdülhamid, Ed.). Kahire: Matbaatü's-Saad.
- Mekkî, M. A. (1991). *Edebiyyâtu'l-medâih en-nebeviyye*. Kahire: Mektebetu Lübnan.
- Mübârek, Z. (trs.). *El-Medâihü'n-nebeviyye fi'l-edebi'l-Arabî*. yy.: Dâru'l-Mahacceti'l-Beydâ.
- Okiç, T. (1975). Çeşitli Dillerdeki Mevlidler ve Süleyman Çelebi Mevlidinin Tercümeleleri. *Erzurum Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi]*, I, 17-78.
- Özdemir, M. (1999). İbn Dihye el-Kelbî. İçinde *DİA: C. XIX* (ss. 413-414). İstanbul.
- Özdemir, M. (2016). *Endülüs Müslümanları: Siyasi Tarih*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Savran, A. (2001). KÂ'B b. ZÜHEYR. İçinde *DİA: C. XXIV* (ss. 7-8). İstanbul: TDV Yayınları.
- Selâm, S. H. İ. (2005). İbn Dihye halakatü vasl beyne'l-meşrik ve'l-mağrib fi'l-mecâli's-Sekâfi. *Mecelletü'l-Müerrîhi'l-Arabî, Kahire, XII*, 68-72.
- Suyûtî, E.-F. C. A. b. E. B. (1965). *Bugyetü'l-vu'ât fi tabakâti'l-lugaviyyîn ve'n-nuhât* (M. E.-F. İbrâhim, Ed.). Kahire: Matbaatu İsa el-Bâbî el-Halebî.
- Şeşen, R. (2000). *Selahaddin Eyyubi ve Devri*. İstanbul: İSAR.
- Tevfik, Ö. İ. (2010). Fenniyyetu şî'ri'l-medhi'n-nebevî fi'l-Endelus. *Kerkük Üniversitesi İnsani Araştırmalar Dergisi, X(1)*, 1-46.
- Tülücü, S. (1991). AŞÂ, Meymûn b. Kays. İçinde *DİA: C. III* (ss. 544-545). İstanbul: TDV Yayınları.
- Vekkâk, E. (2010). *Ebü'l-Hattâb İbn Dihye el-Kelbî es-Sebtî (H 548-633): El-Hâfiz er-rehâl*. Rabat: er-Rabitatü'l-Muhammediyye li'l-Ülema Merkezü'd-Dirasat ve'l-Ebhas ve İhyai't-Türas.
- Zehebî, Ş. M. b. A. b. O. (1985). *Siyerü a'lâmü'n-nübelâ'* (B. A. Ma'ruf & M. H. Serhân, Ed.). Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.

EK1: Kasidenin Türkçe Anlamı

Bismillâhirrahmânirrahîm

Rabbim, kolay eyle!

İmam âlim hâfız Ebbu'l-Hattâb Ömer b. el-Hasen b. Alî b. Dihye, Rasûlullah Efendimiz (sav) hakkındaki methiyesinde şunları söylemiştir:

1. “Yüce bir asaletle Hayru'l-beşer Muhammed'e erişmektedir [bu şiirin sahibi] ilim adamının soyu.
2. Bestekârın sesine yumuşaklık, şiir okuyanın avazına neşe katan nağmedir o.
3. Allah'ın habibi, Halili'nin evladıdır bu. Beyt'in, ilk mescidin banisinin evladıdır bu.
4. İsrâ gecesinde Cibrîl'in en yüce makam için hizmetkârlık ettiği bu.
5. Zatını Burak'ın en aşağılardan [alıp] semanın ötesine yukarılara taşıdığıdır bu.
6. Nidayı hakikaten işitmiş ve daha öncesinde de uzak olmadığı halde yaklaşmıştır bu.
7. Ey Hâtemu'l-enbiyâ! Gönderilmiş elçisin sen. O halde yüksel en yüce makama, çık yukarılara!
8. Ve orada gösterdi ona cennetini, cehennemini. Ebedi olana ebedi, sonsuz olana sonsuz..
9. Bu nebi ki, kıyamet günü olayları arasında umulur şefaati.
10. Makam-ı Mahmûdu tahsis edilmiştir ona ihsan ile. Tatlı bir su kaynağıdır Havz-ı Mevrûdu.
11. Göndermiştir onu Allah ümmete rahmet için. O olmasaydı [ümmet], battıkça batardı dalalet içinde.
12. Getirmiştir şeriatı, rabden gelen vahiyle desteklenerek yücelerden. İşte böyle Müeyyed'dir [desteklenmiştir o].
13. Öyle bir Kur'an getirmiştir ki, ustalıklı şiir ve kaside söyleyenleri aciz bırakacak mucizeleri havidir nazmı.
14. Mucizeler getirmiştir türlü türlü, görülse de görülmese de tasdiklemeyi salık veren.
15. Ayetler getirmiştir, adeta taş kesilmiş kalplerdeki katılığı yumuşatan.
16. Gözleri alan ışık misali yasalar getirmiş, aydınlatmıştır kapkara zamanın yüzünü.
17. Yarmıştır müşriklerin başlarını her türlü kılıçla, Allah'ın bahşettiği zaferi gerçekleştirerek.
18. Parıldayan bir yıldız gibi gelen şeriatı, kaldırmıştır hükmünü tüm şeriatların.
19. Allah onu üstün, dinini muzaffer kılmıştır. Bu hususta tutmuştur ona verdiği sözü.

20. Diliyle, eliyle onu savunup müdafaa ederken hayatını kaybedene ne mutlu!
21. Onun himayesinde ona yakın olana, canını onun yoluna koyup feda edene müjdeler olsun!
22. Soyları daima asil ve hoş doğumları haber veren ehl-i beyttendir [o].
23. Bildiğin gibi Kitab, o soyun üstünlüğünü haber vermiş; sahîh-i müsned de bunu açıkça hükme bağlamıştır.
24. Adem'imizin çağından Muhammed'in asrına dek görülen risaletin var olduğu bir madendendir,
25. Sikâye, rifâde, nedve ile gidilip görülmesi arzulanın Beyt-i Haram'ın, Kâbe'nin ehliendendir,
26. Sidâne, hicâbe ve livâ ehliinden; Makam, zezem ve Mescid[-i haram] ehliendendir,
27. Birbiri ardında gelen yıllar boyunca hacı kabilelerine, her ihtiyaçlarını karşılamakla diğekâmlık gösterenler.
28. Kim ulaşırsa onların mertebelerine, işlerse onların yaptıklarını, nail olur muhabbete, erişir saygınlığın manasına.
29. Allah onlara şeref bahşetmiştir, yeryüzünün ziyaret edilen, yıldızlarla çevrili en şerefli bölgesinde.
30. Orayı ziyaret eden nail olur sevaba ve daima sonsuz nimetler içinde kalır [ebedi] ikamet yurdunda.
31. O taşlara ayak basanların en hayırlısı! Kabul buyur bu nadide ve narin [dizeleri].
32. Yufka bir kalp ve zarafetle yetiştin, görenin tehlil getirip secdeye kapanacağı bir çiçek gibi.
33. O yana bu yana salınan dalların arasında esneyerek eğilip bükülen zarif bir filiz misali methetmektedir [bu dizeler] seni.
34. İyilik, [bu dizelerin] parlak güzelliklerini senin için ortaya koymaktayken, şiir olarak söylenmeseler de güzellik onları ışılatmaktadır.
35. Ey Allah'ın Elçisi! Yeter benim için sendeki övgüye şayan yönler. Şaşkın da değilim bu hususta, tereddüdüm de yok.
36. Kendi elimle kaleme aldığım eserler, gerdanlıklara dizili enfes incilere benzer.
37. Taşlarla bezeli bir taç, işlemeli bir giysi, eli süsleyen bir dövmedir [adeta].
38. Doğal güzelliğe sahip kadınların ellerine ismitle bezenmiş bir işlemeyi andırırlar [bu eserler].
39. Seni methetmek üzere daima azim gösterdim ki böylesi bir azim, bir işe soyunanların varacakları son noktadır.

40. Ama ben, iyilik sever birinin sözlerini terennüm ediyorum, senden yana olmayı sağlayan bir el çekerken yularımı.
41. Muhammed'i bir şiirle methedecek olsam, şiirimi Muhammed'le övmüş olurum.
42. Haddi aşmış, günah bukağlarıyla bağlanmış, boynu bükük kulun cürmünü bağışla! Yâ Rabbi!
43. Her şeyden soyutlanmış birinin yufka kalpliliğine sahip olarak sarkıt üzerine rahmet perdelerini, boca edersesine!
44. Kabrinin darlığını genişlet ona! Sıkıntısını giderip yattığı yerde ikram et ona!
45. Senin kelâmını ve hadisi arkadaşı eyle, yattığı yerin yalnızlığında!
46. Cennet reyhanlarını bahşet ruhuna nimet olarak! Nimetlerin [cennetin] rahatlığını önüne yay ve yenile daima!
47. Cennet bahçelerinde lütuf olarak nice nimetler bahşettin bana.. Kolay ve mümkün kıldın onlara erişmemi.
48. İlham ettin bana ilimleri talep ve tahsil etmeyi. Nasip eyledin bana, bu hususta en üstün hedefe erişmeyi.
49. Taktın boynuma ilim gerdanlığını, her isteyeni süsleyen türlü mücevherlerle bezeli.
50. Senin o muazzam lütfun sayesinde öğrettin bana, keskin bir anlayışla bilmediklerimi.
51. Göğe doğru yükselip kutup yıldızına erişen yüce bir illim ehlinden,
52. Müsned hadis metnini hıfz etmede keskin azim kılıcını çekenlerden eyledin beni.
53. Bu ilimlere ilgisi olanlara uyku girmeyen gözlerle anlatıp terennüm ederek el uzatanlardan [eyledin beni].
54. Her ilmin, göğe doğru yükseldikçe yücelen zirvesinde bir yer bahşettin bana.
55. Kökenine bağlı olduğum ve güzel bir asaletle beni ilişkilendirdiğin bir soy bahşettin bana.
56. Övgüye şayan tarafları belli, soylar üstü olan, üstün yanları olsa da olmasa da insanlar üstü bir soy!
57. Dihye (Dahye) ve el-Huseyn arasındakilerin ışıkları parıldamıştır, azalmadan, sabahın aydınlığı gibi.
58. En doğru yolda olmaktan ötürü sana şükrederim, zeni zikrederim, sana dua ederim ya Rabbi!
59. Kitab'ı öğütlerle dolduran [rabbim]! Ey Kitab'ın yüceliğiyle, öğütlerle hidayet arayan!
60. Ey hidayete yol bulmak isteyen insan! Sana öğüt verenin sözünü dinle ki doğru yolu bulasın!

61. En iyi cephane ve yol azığıdır takva ve din. O halde bunları edin!
62. Ey hayrı arzulayan ve ümidi olan insan! Peygamber'in ve ashabının hidayeti üzere ol ki bahtiyar olasın.
63. Hidayetten ve kitaba sarılmaktan kaynaklanan şeyleri gördüğün zaman hemen koş ve faydalan!
64. Felsefe yapanları, eğri büğrü konuşanları bırak bir yana! Onların yerilen ilimlerini kabul etme ve uzak dur!
65. Aristolarının efsanelerini bir kenara bırak, şayet Kur'an'a uyanlardan isen.
66. Şeriat ve tabiat, iddia ettikleri gibi en orta yolda birleşmiş değildir.
67. Aksine beriki hidayet ehlinin ebediyen kurtuluş yoludur. Öteki ise mülhidin helak yoludur.
68. Sarılmalısın sahih sünnetlere ki onlar aslıdır şeriatın. Onlara yaslan ki doğru yolda olasın.
69. Rasûlullah'ın hadislerini muhafaza et, ezberle! Bağlılık gösterenin susuzluğunu giderir o hadislerin rivayeti.
70. Uzak diyarlarda güvenilen bir ilim adamı arayarak sen de düş yollara benim gibi şu yeryüzünde!
71. Bir Tihâme'ye bir de Necd'e giderken azimle, bu iki yolculuğumda girdim yeryüzünün türlü yollarına,
72. Doğuda, batıda arzu ettiğim her yere doğru istemişimdir öylece koşuvermeyi.
73. Gidilmesi zor, uzak yollarda.. Giren için hiç de kolay olmayan yollarda.
74. Çorak arazide böylece kat ettim yolları, Marakeş'ten çıkıp giderken Nişabur'a.
75. En nihayetinde geri döndüm yaşlanınca, altı kalmışken yüz yaşına.
76. Sahip olmuşum hadis kitaplarının asıllarına, benzeri var olmayan müsnedlere.
77. Bağışla Allah'ım, terütaze gençlik günlerinde kasten işlediklerimi!
78. Muhafaza eyle, şefaati umulan Ahmed ile senden şefaati dileyişimi, vesile arayışımı, vuslat çabamı,
79. Onun soyuna mensup oluşumu, onun güçlü himayesine girip kol kanat gerdikleri arasında korunma gayretimi!
80. Ey tüm yaratılmışların en hayırlısı! Dilerim ki, defalarca en güzel selamlar olsun sana,
81. Nimetlerle dolu, asaletli ve türlü övünçlerle bina edilmiş o [cennet] bahçesinde!"

Ebu'l-Hattâb İbn Dihye'nin kasidesi burada sona ermektedir. Allah'a hamd; seçtiği kullarına selâm olsun.

EK2. Kasidenin Arapçası

بسم الله الرحمن الرحيم

رب يسر

قال الشيخ الإمام العالم الحافظ أبو الخطاب عمر بن الحسن بن علي بن دحية يمدح سيدنا رسول الله صلى الله عليه وسلم تسليمًا:

1	وَإِنِّي إِلَى خَيْرِ الْأَنَامِ مُحَمَّدٌ	شَيْخٌ يُمُتُّ لَهُ بِأَذْنِي مَحْتَدٍ
2	هَزَجٌ يُنَعِّمُ فِيهِ صَوْتٌ مُلَجِّنٌ	وَيَمُدُّ لِإِلْطِرَابِ صَرْحَةٍ مُنْشِدٍ
3	هَذَا حَبِيبُ اللَّهِ وَابْنُ حَلِيلِهِ	هَذَا ابْنُ بَابِي الْبَيْتِ أَوَّلِ مَسْجِدٍ
4	هَذَا الَّذِي جَبْرِيلُ كَانَ حَدِيثَهُ	فِي لَيْلَةِ الْإِسْرَاءِ لِأَرْفَعِ مَقْعَدٍ
5	هَذَا الَّذِي أَرْفَعُ الْبُرَاقُ بِشَخْصِهِ	فَوْقَ السَّمَاءِ مِنَ الْخَضِيضِ الْأَوْهَدِ
6	هَذَا الَّذِي سَمِعَ النَّبَاءَ حَقِيقَةً	وَدَنَى وَلَمْ يَكُ قَبْلَ ذَلِكَ بِمَبْعَدٍ
7	يَا حَاتِمَ النَّبَاءِ إِنَّكَ مُرْسَلٌ	فَتَرَقَّ فِي أَعْلَى الْمَكَانَةِ وَاصْعَدِ
8	فَأَرَاهُ جَنَّتَهُ هُنَاكَ وَنَارُهُ	فَمُؤَبَّدٌ لِمُؤَيَّدٍ وَمُخَلَّدٌ لِمُخَلَّدِ
9	هَذَا النَّبِيُّ الْمُرْتَجَى لَشِفَاعَةٍ	يَوْمَ الْقِيَامَةِ بَيْنَ ذَلِكَ الْمَشْهَدِ
10	بِمَقَامِهِ الْخَمُودُ حُصَّ تَكْرُمًا	إِذْ حَوْضُهُ الْمَوْرُودُ عَذَبَ الْمَوْرِدِ
11	بَعَثَ إِلَاهَهُ بِهِ لِيَرْحَمَ أُمَّةً	لَوْلَاهُ كَانَتْ بِالضَّلَالَةِ تَرْتَدِي
12	سَنَ الشَّرِيعَةَ حَيْثُ أُتِدَ مِنْ عَلَا	بِالْوَحْيِ مِنْ رَبِّ بِذَلِكَ مُؤَيَّدِ
13	وَأَتَى بِقُرْآنٍ تَضَمَّنَ نَظْمَهُ	إِعْجَازَ كُلِّ مُرْجَزٍ وَمُقْصِدِ
14	وَأَتَى بِكُلِّ الْمِعْجَزَاتِ نَوَاطِمًا	بِالصِّدْقِ فِي حَالِ الْمَغِيبِ وَمَشْهَدِ
15	وَأَتَى بِآيَاتٍ أَلَانَتْ قَسْوَةَ	مِنْ كُلِّ قَلْبٍ كَانَ مِثْلَ الْجُلْمَدِ
16	وَأَتَى بِشَرِيعٍ مِثْلَ نُورٍ سَاطِعِ	فَجَلَا بِهِ وَجْهَ الزَّمَانِ الْأَسْوَدِ
17	وَفَرَى زُؤُوسَ الْمُشْرِكِينَ مُحَقَّمًا	نَصَرَ إِلَاهَهُ لَهُ بِكُلِّ مُهَنَّدِ
18	نَسَخَتْ شَرِيعَتُهُ الشَّرَائِعَ كُلَّهَا	وَأَتَتْ كَمِثْلِ الْكُوكَبِ الْمَتَوَقِّدِ
19	اللَّهُ فَضَّلَهُ وَأَظْهَرَ دِينَهُ	وَوَوَّى لَهُ فِيهِ بِصِدْقِ الْمُؤَعَّدِ

- 20 طُوبَى لِمَنْ قَدْ مَاتَ وَهُوَ مُنَافِحٌ عَنْهُ يُنَاضِلُ بِاللِّسَانِ وَبِالْيَدِ
- 21 بشرى لمن بذمَامِهِ أَضْحَى لَهُ
- 22 مِنْ آلِ بَيْتٍ لَمْ تَنْزَلْ أَنْسَابُهُمْ
- 23 نَطَقَ الْكِتَابُ كَمَا عَلِمْتَ بِفَضْلِهَا
- 24 مِنْ مَعْدِنٍ فِيهِ الرَّسَالَةُ قَدْ بَدَتْ
- 25 أَهْلَ السِّقَايَةِ وَالرِّفَادَةَ وَالنَّدَى
- 26 أَهْلَ السِّدَانَةِ وَالْحَجَابَةِ وَاللَّوَى
- 27 الْمَوْتِرُونَ إِذَا السُّنُونَ تَتَابَعَتْ
- 28 مَنْ نَالَ زُبَّتَهُمْ وَحَازَ صَنِيعَهُمْ
- 29 اللَّهُ شَرَّفَهُمْ بِأَشْرَفِ بَقَعَةٍ
- 30 مَنْ حَجَّهَا نَالَ الثَّوَابَ وَدَامَ فِي
- 31 وَإِلَيْكَهَا يَا حَيَّرَ مَنْ وَطِئَ الْحَصَا
- 32 نَشَأَتْ بَطِيَّ الْقَلْبِ فَارْتَقَتْ الْحَشَى
- 33 وَأَتَتْكَ تَمَدُّحٌ كَالْقَضِيبِ إِذَا انْثَنَى
- 34 يَجْلُو لَكَ الْإِحْسَانَ بَارِعَ حُسْنِهَا
- 35 حَسْبِي رَسُولُ اللَّهِ فِيكَ مَدَائِحُ
- 36 وَمُصَنَّفَاتٌ بِالْيَمِينِ كَتَبْتُهَا
- 37 وَالنَّجَاحُ فِي تَرْصِيعِهِ وَالزُّدُّ فِي
- 38 وَكَأَنَّهَا وَشَيْءٌ تَنَمَّقُ حُسْنُهُ
- 39 جَرَدْتُ عَزْمِي فِي مَدِيحِكَ دَائِمًا
- 40 لَكِنِّي أَشَدُّ مَقَالَةَ مُحْسِنٍ
- 41 فَإِنَّ مَدْحُكَ مُحَمَّدًا بِقَصِيدَةٍ
- 42 يَا رَبِّ فَاغْفِرْ جُرْمَ عَبْدٍ خَاضِعٍ
- عَنْهُ يُنَاضِلُ بِاللِّسَانِ وَبِالْيَدِ
- فُرِّي يَرُوحُ بِهَا إِلَيْهِ وَيَفْتَدِي
- نُنْبِي لَهُمْ عَنْ طَيْبِ سَنَخِ الْمَوْلِدِ
- وَقَضَى بِهَا نَصُّ الصَّحِيحِ الْمُسْنَدِ
- مِنْ عَصْرِ آدَمِنَا لِعَصْرِ مُحَمَّدٍ
- وَالْكَعْبَةِ الْبَيْتِ الْحَرَامِ الْمُقَصَّدِ
- أَهْلَ الْمَقَامِ وَزَمْرِمِ الْمَسْجِدِ
- وَقَدْ الْحَجِيحِ بِنَيْلِ كُلِّ تَفْقُودِ
- نَالَ الشُّعُوفَ وَحَازَ مَعْنَى السُّؤْدِ
- مُحْجُوغَةٍ مَحْفُوفَةٍ بِالْأَسْعُدِ
- دَارِ الْمُقَامَةِ فِي النَّعِيمِ السَّرْمَدِ
- عَذْرَاءَ تُزْرِي يَا لِعَذَارِ الْخُرْدِ
- زَهْرَاءَ مَنْ يَرَهَا يُهَلُّ وَيَسْجُدُ
- مُتَرَتِّحًا بَيْنَ الْعُصُوفِ الْمُمِيدِ
- وَالْحُسْنِ يُجْلِيهَا وَإِنْ لَمْ تُنْشِدِ
- لَمْ أَتَدِّ فِيهَا وَلَمْ أَتَلَدِّ
- كَنَفَيْسِ دُرِّ فِي الْعُقُودِ مُنْضَدِ
- تَوْشِيْعِهِ وَالْوَشْمُ مَمَّقٌ فِي الْيَدِ
- رَقَمْتُهُ أَيْدِي الْعَانِيَاتِ بِإِثْمِ
- وَالْعَزْمِ أَفْصَى غَايَةِ الْمَتَجَرِّدِ
- وَيْدِ التَّشْيِيعِ فِيكَ يَجْذُبُ مِقْوَدِي
- فَلَقَدْ مَدَحْتُ قَصِيدَتِي بِمُحَمَّدِ
- عَاتٍ بِأَقْيَادِ الذُّنُوبِ مُقَيِّدِ

- 43 مُتَجَرِّدًا فِي رِقَّةِ الْمُتَجَرِّدِ اسْبِلْ عَلَيْهِ بَرْدَ رُحْمٍ سَابِعًا
- 44 أَكْرِمُ بِهِ مَثْوَاهُ فِيهِ وَجْهَدِ وَأَفْسَحْ لَهُ فِي ضَيْقِ حُفْرَةِ قَبْرِهِ
- 45 فِي وَحْشَةِ الْمَثْوَى بِذَلِكَ الْمَرْقَدِ وَاجْعَلْ كَلَامَكَ وَالْحَدِيثَ أَنْيَسَهُ
- 46 وَأَنْشُرْ لَهَا رُوحَ النَّعِيمِ وَجَدِّدِ أَنْعِمَ بِرَبِّهِ الْجَنَانَ لِرُوحِهِ
- 47 فَضْلًا وَقَدْ سَوَّغْتَ فِيهِ مَوْرِدِي كَمْ نِعْمَةٍ نَعَّمْتَنِي فِي رَوْضِهَا
- 48 وَأَنْلَتَنِي مِنْ ذَاكَ أَفْضَلَ مَقْصَدِ أَهْمْتَنِي طَلَبَ الْعُلُومِ وَجَمَعَهَا
- 49 بِجَوَاهِرٍ مِنْهَا تَزِينُ مُقَلَّدِ قَلَّدْتَنِي بِقِلَادَةِ الْعِلْمِ الَّتِي
- 50 مَا لَمْ أَكُنْ أَذْرِي بِفَهْمٍ مُوقَّدِ بَعْظِيمِ فَضْلِ مِنْكَ قَدْ عَلَّمْتَنِي
- 51 نَحْوَ السَّمَاءِ حَطَّ عِنْدَ الْفَرْقَدِ وَجَعَلْتَنِي مِنْ أَهْلِ عِلْمٍ قَدْ سَمَّا
- 52 فِي حِفْظِهِ مِثْنَ الْحَدِيثِ الْمُسْنَدِ مِمَّنْ يُجَرِّدُ سَيْفَ عَزْمٍ قَاطِعًا
- 53 جَرَسَ الْعُلُومَ بِمُقْلَةٍ لَمْ تَرْقُدِ وَيَمُدُّ بَاعًا مَنْ يُمْتُ بِهَا فَقَدِ
- 54 شَمَاءَ تَعْلُو فِي السَّمَاءِ بِمَضْعَدِ أَحَلَلْتَنِي مِنْ كُلِّ عِلْمٍ ذُرْوَةَ
- 55 أَوْصَلْتَنِي فِيهِ لِطَيْبِ الْخِتَدِ وَأَبْحَثْتَنِي نَسَبًا أُمَّتُ بِأَصْلِهِ
- 56 وَعَلَى الْوَرَى فِي الْأَمْنَتِي وَالْفُعْدِ نَسَبُ عَلَى الْأَنْسَابِ بَانَ فَحَاوَهُ
- 57 أَنْوَارُهُ كَالصُّبْحِ إِذْ لَمْ يُنْحَدِ مَا بَيْنَ دَحِيَّةِ وَالْحَسَنِ نَأَلَّقْتُ
- 58 دَاعٍ إِلَيْكَ عَلَى الطَّرِيقِ الْأَرْشَدِ يَا رَبِّ إِلَيَّ شَاكِرٌ لَكَ ذَاكِرٌ
- 59 بِسْنَا الْكِتَابِ وَبِالنِّصَائِحِ يَهْتَدِي جَمَّ النَّصَائِحِ لِلْكِتَابِ وَلِلذِي
- 60 اسْمَعُ مَقَالَةَ نَاصِحٍ لَكَ تَهْتَدِي يَا مَنْ يَرِيدُ إِلَى الْهَدَايَةِ مَنْهَجًا
- 61 وَأَجَلٌ زَادَ فَادَّخِرْ وَتَزَوَّدِ إِنَّ الثَّقَى وَالِدِينَ خَيْرَ دَخِيرٍ
- 62 يَا بَاغِي الْخَيْرِ الْمُؤَمَّلِ تَسْعَدِ وَأَقِمْ عَلَى هَدْيِ النَّبِيِّ وَصَحْبِهِ
- 63 وَعَنِ التَّمَسُّكِ بِالْكِتَابِ فَأُورِدِ وَإِذَا رَأَيْتَ الصَّادِرِينَ عَنِ الْهُدَى
- 64 وَارْفُضْ عُلُومَهُمُ الدَّمِيمَةَ وَابْعَدِ وَدَعَ الَّذِينَ تَفَلَسَفُوا وَتَعَسَّفُوا
- 65 إِنْ كُنْتَ بِالْقُرْآنِ مِمَّنْ يَقْتَدِي وَاهْجُرْ أَسَاطِيرَ أَرْسَاطِ الْيَسْمِ

زَعَمُوا بِمُتَّحِدِ الطَّرِيقِ الْأَقْصَدِ	لَيْسَ الشَّرِيعَةَ وَالطَّبِيعَةَ مِثْلَ مَا	66
أَبَدًا وَتِلْكَ كَذَا الْهَلَاكِ لِمَلْحَدِ	بَلْ هَذِهِ نَهْجُ النِّجَاةِ لِمُهْتَدِ	67
أَصْلُ الشَّرِيعَةِ فَاعْتَمِدْهَا تَرْشِدِ	وَعَلَيْكَ بِالسُّنَنِ الصِّحَاحِ فَإِنَّهَا	68
تُرْوَى رَوَايَتِهَا الْأَوْلَعِ مِنَ الصَّادِ	وَاحْفَظْ أَحَادِيثَ الرَّسُولِ فَإِنَّهَا	69
بِالْبُعْدِ فِيهَا كُلِّ شَيْخٍ مُسْنَدِ	وَاسْأَلْكَ فَجَاجَ الْأَرْضِ مِثْلِي طَالِبًا	70
مَا بَيْنَ مُتْهِمِ عَزْمَةٍ أَوْ مُنْجِدِ	فَلَقَدْ سَلَكَتُ بِرِخْلَيْ فَجَاجَهَا	71
فِي كُلِّ أَوْبٍ زُمَّتُ جَرِيهَ أَجْرِدِ	شَرْفًا وَعَزَبًا حَيْثُ أَجْرَتْ هِمَّتِي	72
مَا كَانَ قَطُّ لِسَالِكٍ بِمَعْبَدِ	فِي مَسَلِكِ صَعَبِ السُّلُوكِ مُبَعَّدِ	73
قَصْدًا لِنَيْسَابُورِ ظَهَرَ الْقُدْفِدِ	حَتَّى قَطَعْتُ بِذَاكَ مِنْ مَرَّاكِشِ	74
بَرْهَاءِ سِتِّ مِنْ مِئِينَ مُعَدِّدِ	حَتَّى رَجَعْتُ وَفِي شَيْوَحِي مَا وَفَى	75
مِنْ مُسْنَدَاتٍ مِثْلَهَا لَمْ تَوْجِدِ	وَمَلَكَتُ مِنْ كُتُبِ الْحَدِيثِ أُصُولَهَا	76
أَيَّامِ رِزْعَانَ الشَّبَابِ الْأَمَلِدِ	فَاغْفِرْ إِلَهِي مَا جَنَيْتُ تَعَمُّدًا	77
وَتَشْفِعِي لَكَ بِالْمُشَفِّعِ أَحْمَدِ	وَاحْفَظْ ذِمَّامَ تَوْسُلِي وَتَوْصُلِي	78
بِذِمَّارِهِ وَذِمَّامِهِ الْمَتَّأَكَّدِ	وَتَحْكُمِي لِنَجَارِهِ وَتَحْكُمِي	79
أَرْجُ السَّلَامِ الطَّيِّبِ الْمَتَرَدِّدِ	وَعَلَيْكَ يَا حَيْرَ الْبَرِّيَّةِ كُلِّهَا	80
وَأَثِيلِ مَجْدِ بِالْفَخَّارِ مُشَيِّدِ	فِي رَوْضِ نُعْمَى بِالنَّعِيمِ مُفَوِّدِ	81

آخر قصيدة أبي الخطاب ابن دحية رحمه الله

والحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى

EK3: Kasidenin Orijinal Metni

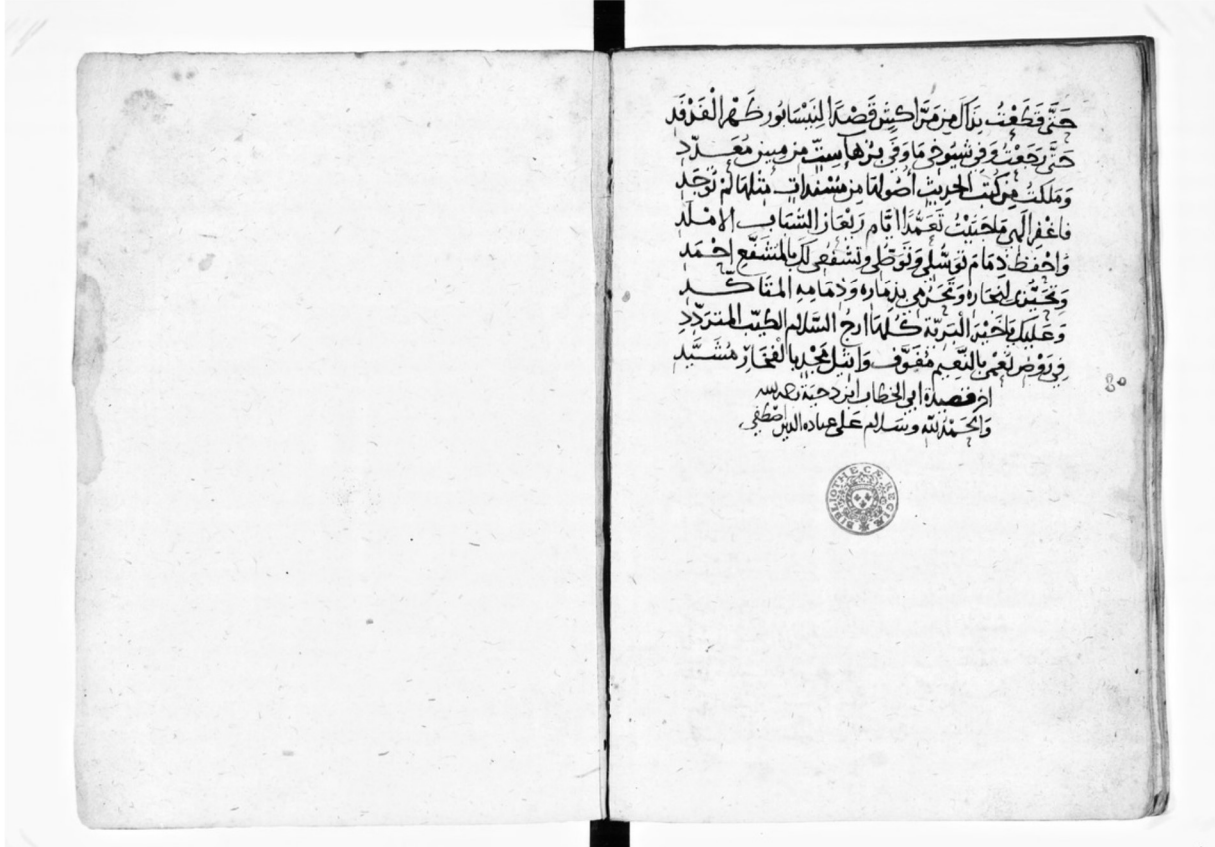

180.

وَمَصْنُوعَاتِ الْيَمِينِ كَنَدَاكَ فَيَسِرُ فِي الْعَمُودِ مُنْصَدِّقًا
 وَالنَّجَاحِ فِي نَيْبِ صَبْرِهِ وَالْبُرْدِ فِي لَوْسِيعِهِ وَالْوَسْمِ نَعْمًا فِي الْبَيْدِ
 وَكَأَنَّهَا وَتَبَيَّنَ تَمَقُّقُ حَسَنِهِ رَقْمَتِهِ أَنْزَلَ الْعَانِيَاتِ بِأَسْبَدِ
 كَرَمَتِ عَزِيمِي بِمَدِّ جَلَدِنَا وَالْعَزِيمِ أَقْصَى غَايَةِ الْمُتَجَمِّدِ
 الْإِكْتِنِ اسْتِدْرَاقًا لِمَنْ حَسِنَ وَبَدَا الشَّيْخُ بِلَيْكُ جَدِّ مَعْرُودِ
 فَلَمَّا نَزَلَتْ حُكْمًا لِقَيْصِدِهِ فَلَمَّا مَدَّ جَدَّتْ قَيْصِدِي بِمُحَمَّدِ
 يَا رَبِّ فَاعْرِضْ جَدَّتْ عِنْدَ خَاصِعِ عَارِزِ قِيَادِ الذُّنُوبِ مَعْبُودِ
 اسْتَسْلِكُ عَلَيْهِ بِرَدِّ رُحْمِ سَالِفًا لِمُحَمَّدِ فِي رُفْقِ الْمُجْتَمِدِ
 وَأَقْسَمُ لَهُ فِي صَبْرِ حَقِيرَةٍ قَبْرِهِ أَكْرَمُ بِهِ مَنَافِعِهِ وَجِهَلِهِ
 وَأَجْعَلُ كَلَامَهُ الْخَبْرِيَّ أَيْسَرَهُ فِي رُحْمَةِ التُّورِيِّ بِرَأْسِ الْبُرْدِ
 أَيْعَمُ نِيحًا الْخَنَازِيرِ وَجِهَهُ وَالشَّهْرَاءُ رُوحِ النِّعَمِ وَجَدِّ
 كَمْ بَعْدَ تَعْبِيرِهِ فِي رُوحِهِ قُضَالًا وَقَدْ سَوَّغَتْ فِيهِ مَوْرِدِ
 الْهَيْسَنِي طَلَبَ الْعُلُومِ وَجَمَعَهَا وَأَنْلَسِي مَرْحَلِ الْفَضْلِ مُقْتَضِ
 قَلْبِي بِعِلَالَةِ الْعِلْمِ الَّذِي عَمِّي أَهْرَمِي مَهَابِي تَبِيْرٍ مَقْدُودِ
 لِعَظِيمِ فَضْلِهِ قَدْ عَلِمْتِي بِأَلَمِ احْتِزَانِي أَدْرِي لِيضِيهِمْ مَوْجِدِ
 وَجَعَلْتِي فِي رُوحِهِ عِلْمِي قَدْ سَمَّيْتُ حُجُومَ الشَّيْخِ وَجَعَلْتِي عِنْدَ الْفَرْقِدِ
 بِمَنْ حَجَّرَ سَيْفِ عَزِيمِ قَاطِعًا فِي حِفْظِ مَسْرِ الْجَبِيْتِ الْمُسْتَدِ
 وَمُحَمَّدِ تَأَقَّا مَنَ تَبَيَّنَ بِهَا قَدْ جَرَسَ الْعُلُومِ بِمُضَلِّهِ لَمْ تَسْرِ قَدْ
 أَحْلَسْتِي بِرُكْنِ عِلْمِ دُرُوزِ سَمَاءِ نَعْلُو فِي السَّمَاءِ مُنْصَعِدِ

وَأَحْسَنُ نَسَبًا أُمَّتًا بِأُضْلِهِ أَوْضَلْتِي فِيهِ لِطَيْبِ الْمُحْسِنِ
 نَسَبْتِي عَلَى الْأَنْسَابِ بِأَنْفِخَانِي وَعَلَى الْوَرْدِ الْمُنْتَمِي وَالنَّعْدِ
 مَا تَبَيَّنَ رَدِّيَّةً وَأَحْسِنُ نَالْتِي أَنْوَارُ كَالصَّبْرِ إِذْ لَمْ يَخْجَدِ
 يَا رَبِّ أَوْ تَبَيَّنَ كَلِمَاتُ إِكْرَامِي دَاعِي الدَّكْرِ عَلَى الطَّرِيقِ الْأَرْشَدِ
 حَمْدُ النَّصْرَةِ لِلْكَتَابِ وَاللَّيْلِ بِسَمَاءِ الْكَتَابِ وَالنَّصْرَةِ بِبَنْدِ
 يَا مَنِّي بِرَأْسِ الْبَدَائِيَةِ مَهَابِي أَسْمَعُ مَقَالَةَ تَأْوِجُ لِلْمَسْتَدِ
 أَنْ التَّبَعِي وَاللَّيْلِ بِرَدِّيَّةً وَأَحْسِنُ رَأْدًا فَادِّجِرْ وَتَزْوِرِ
 وَأَقِمْ عَلَى هَذِهِ النَّبِيِّ وَصَحْبِهِ يَا تَابَا عَمِّي الْمُحْسِنِ الْمَوْجِدِ السُّعْدِ
 وَأَذَارِ رَأَيْتِ الصَّادِقِينَ عَزَّ لَدُنِّي وَعَزَّ التَّسْبِيحُ الْكَتَابِ فَادِّجِرِ
 وَدَجَّ الدِّينِ تَعْلَسُ عَمَّا وَتَعَسُّوْا وَأَوْضَعُوا عَلَيْهِمُ الذِّمَّةَ وَالْعِدَّةَ
 وَالْهَمَّةَ اسْتَطْبَعُوا سَطْحًا بِسَمِّهِمْ أَنْزَلْتِي بِالْفَرْقِ مَعْرُودِ
 لَيْسَ الشَّرْبَةُ وَالطَّبِيعَةُ مَثَلًا قَارِعُمُ الْمُحْتَمِلِ الطَّرِيقِ الْفَضْلِ
 بَلْ هَذَا بِمَوَالِي مَهْنَدِي أَبَدًا وَتَلَكُّ كَلِمَاتِ الدَّلَالِ لِلْمُحَمَّدِ
 وَعَلَيْكَ السُّنَنِ التَّحِيْرِ وَأَتَابِ الْأَصْلِ الشَّرْبَةِ فَأَعْتَمِدْهَا لِرَشْدِ
 وَأَحْسِنُ إِجَادَتِهَا سَوَافِيهَا تَرْوِي رَوَائِبَهَا الْأَوَّلِ مِنَ الصَّادِ
 وَأَسْأَلُكَ فَجَّاحِ الْأَرْضِ مِنْ لِيْلِي الْبَابِ الْبَعْدِيَّةِ بِأَكْرَمِ سَمِيْدِ
 فَلَمَّا سَلَّكَ بِرَجَائِي فَجَّاحِي قَائِمِي مَهَابِي عَزِيمِي أَوْ مُحَمَّدِ
 شَرَفًا وَعَزْمًا بِأَحْسِنُ إِجْرَتِي هَمِّي بِكُلِّ أَوْفٍ رَقْمِي بِعَزْمِ
 فِي سَمَلِكِ صَغِيرِ السُّلُوكِ مَبْعُودِي مَا كَانَ قَطْرًا لِسَائِلِكِ نَعْمُ سَبْدِ

حَتَّىٰ وَطَعْتُ بِدَالِ الْمَرْوَةِ كَثِيرًا فَضَدَّ النَّبِيُّ نَوْرَ كَهْرِ الْعَرْقِ
كَرَىٰ رَجَعَتْ فَرَشِيهِمْ مَا وَرَىٰ وَرَهَا سَبْتٌ مِنْ وَسِينِ مَعْبَدٍ
وَمَلِكٌ فَرَمَتْ الْحَرِيْبُ أَصْلَانَا مِنْ مَسْفِدَاتٍ مَثَلَهَا لَمْ تَجِدِ
فَاغْفِرْ أَلِيَّ وَلِحَبِيبِ تَعَمُّدًا تَامَ رَبِّغَارِ الشَّيْبِ الْأَمَلِ
وَاحْضَرْ دَامَ نَوَاسِيْ وَتَوَظُّوْا لِيَّ الْمَشْفَعِ الْأَمَلِ
وَحَبِيبِ لِيَّغَارِ وَتَحْمِيْمِ دِيْمَارِهِ وَإِدْمَامِهِ الْمَتَاكِدِ
وَعَلَيْكَ يَا حَبِيْبَ الْمَرْبَةِ كَلِمَاتُ أَرْحِ السَّلَامِ الطَّيِّبِ الْمَسْرُودِ
فِي نَوْصِ الْجَيْمِ بِالْبَعْمِ مَقْرُوفٍ وَإِسْلَامِ الْجَيْدِ الْعَقَّازِ مَسْتَبِيْدِ
أَخِي فَصَلِّ عَلَى الْخَطَائِرِ حَيْثُ وَجَدْتَهُ
وَإِحْمَدِ اللَّهَ وَسَلِّمْ عَلَى عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَىٰ

